

EMILIA ŻYRO

W. I. Lenin o kryterium moralności komunistycznej*

Celem referatu jest rekonstrukcja leninowskiego rozumienia kryterium moralności komunistycznej.

Moralność komunistyczna stanowi dla Lenina jedność pierwiastków tradycyjnych, od wieków uznanych elementarnych norm współżycia międzyludzkiego z jednej strony, a z drugiej — zrodzonych przez warunki życia i walki klasy robotniczej, kształtujących się w toku starć klasowych i rewolucji proletariackiej postulatów i norm moralnych. Stąd Lenin rozróżniał dwa aspekty kryterium moralności komunistycznej: klasowy i ogólnoludzki, organicznie ze sobą powiązane i warunkujące się wzajemnie.

Stosunku wzajemnego obydwu aspektów Lenin nie ujmował statycznie, lecz uznawał, iż zmienia się on w zależności od epoki, konkretnej sytuacji i warunków. Toteż w rozwiązywaniu problemów współczesnej mu epoki wysuwał na pierwsze miejsce to jeden, to drugi aspekt kryterium moralnego w zależności od konkretnej sytuacji, żądając, by nie gubić z pola widzenia żadnego z nich. Uznając, iż w pewnych okolicznościach musi się na pierwsze miejsce wysuwać aspekt klasowy — aspekt ogólnoludzki jednak uważał za znacznie wyższy moralnie, taki, który w komunizmie będzie jedyną podstawą oceny moralnej i rozstrzygania konfliktów moralnych.

Znajdujemy u Lenina dwa sformułowania kryterium moralności komunistycznej: kryterium rozumiane w sensie węższym i szerszym.

Pierwsze związane jest z podstawową zasadą moralności komunistycznej obowiązującą na etapie, gdy komunizm nie został jeszcze zbudowany i dotyczy zaangażowania w walce „o utrwalenie i doprowadzenie do końca budowy komunizmu”. Drugie, związane z naczelną zasadą tej moralności i celem walki o komunizm, dotyczy „całkowitego dobro-

* Referat dr Emilii Żyro drukujemy w streszczeniu. Jego pełny tekst ukazał się w „Nowych Drogach” 1967, nr 7 (przypis red.).

bytu i swobodnego, wszechstronnego rozwoju wszystkich członków społeczeństwa”.

Zaangażowanie w walce o komunizm stanowi niezbędny warunek realizacji wszechstronnego rozwoju każdego człowieka. Ten wszechstronny rozwój człowieka Lenin traktuje jako cel najwyższy i kryterium nadrzędne. Spodziewa on się, że w wyższej fazie komunizmu ocena z punktu widzenia swobodnego rozwoju każdej jednostki znajdzie powszechne zastosowanie i ludzie będą się na niej opierać w rozwiązywaniu wszelkich kwestii społecznych i międzyjednostkowych. Jednak nie wyklucza możliwości, a nawet postuluje posługiwanie się nią we wciąż rozszerzającym się zakresie również we współczesnych mu warunkach okresu przejściowego, w którym — jego zdaniem — powstają nie tylko materialne, lecz także moralne przesłanki przyszłego społeczeństwa.

Istnieją dwie interpretacje leninowskiego ujęcia kryterium moralności komunistycznej: interpretacja pragmatystyczna i humanistyczna. Z interpretacją pragmatystyczną mamy do czynienia wówczas, gdy w ocenie postępowania jednostki czy grupy bierze się pod uwagę wyłącznie praktyczną użyteczność ich działania lub opiniuje się czynny ludzkie wyłącznie z punktu widzenia ich znaczenia dla budownictwa gospodarczego i polityki. W myśl tej interpretacji komunizm stanowi dla Lenina jedynie układ stosunków produkcyjnych i system wytwórczości, zapewniający obfitość środków utrzymania, zaspokojenie przede wszystkim materialnych potrzeb ludzi. Wiąże się z tym pogląd, jakoby Lenin ograniczał się do uzasadniania komunizmu nieuchronnością jego nadejścia, pomijając uzasadnienie etyczne, tzn. nie ukazując komunizmu jako wzniesłego ideału moralnego. W interpretacji humanistycznej uwzględnia się, że w ocenie postępowania jednostki czy grupy Lenin kieruje się przede wszystkim ideałami człowieka i stosunków między-ludzkich, stanowiącymi cel walki o komunizm, cel sam w sobie, że przy ocenie czynów ludzkich bierze pod uwagę wartości moralne, pobudki i motywy działania. Zgodnie z tą interpretacją komunizm oznacza dla Lenina nie tylko nowe stosunki własności, rozwój sił wytwórczych i obfitość środków utrzymania. Pojęciem tym obejmuje jednocześnie takie wartości moralne, jak powszechne przestrzeganie norm elementarnych w stosunkach międzyjednostkowych i nieustanne doskonalenie zasad moralnych współżycia zbiorowego, swobodną, nieskrępowaną działalność jednostki we wszystkich dziedzinach życia.

Gdy się bierze pod uwagę nie wyrwane z kontekstu wypowiedzi Lenina, lecz całość jego myśli twórczej i działalności praktycznej, a także jego postawę moralną, to okazuje się, iż tylko ta druga interpretacja, tzn. humanistyczna jest właściwą interpretacją myśli etycznej Lenina.